

Гендер у сім'ї, роботі, політиці.

Віртуальний діалог

Процес забезпечення рівних прав та можливостей як чоловіків так і жінок — невід'ємна складова у формуванні справжньої європейської спільноти.

Сім'я як спільність людей, пов'язаних подружніми стосунками, взаєминами батьків і дітей, веденням домогосподарства, існує як первинний осередок суспільства з важливими соціальними функціями й посідає особливе місце в житті кожної людини. Сім'я є унікальним соціальним інститутом, посередником між особистістю і суспільством, через неї з покоління в покоління передаються головні цінності, у першу чергу моральні.

Родина є могутнім джерелом культурного, морального та духовного оновлення як суспільства в цілому, так і конкретної особистості.

Шлюбно-сімейні відносини та родинні традиції – досить складна і своєрідна сфера життя, суспільний інтерес до неї завжди був стійким і масовим. Пояснюється це тією великою роллю, яку сім'я відіграє в соціальному житті, в особистому щасті кожної людини.

Дослідження свідчать, що проблеми шлюбу і сім'ї та збереження родинних традицій зараз є першочерговими в оздоровленні суспільства. Їх можна вирішити лише на підставі економічного і духовного оздоровлення країни.

Сьогодні в умовах докорінних змін в українському суспільстві при проведенні соціальної політики необхідно враховувати тенденції розвитку сімейно-шлюбних відносин, зміни соціально-рольового статусу чоловіка і жінки в сім'ї, відсутність гендерного паритету в родині. Серед них можна зазначити такі:

- сім'я продовжує існувати та зберігати певний авторитет у багатьох людей, незважаючи на кризові явища, які в ній відбуваються;
- сім'я стає більш демократичною, рівноправною, змінюються ролі подружжя;

- спостерігається лібералізація у статевих стосунках; зростає кількість дітей, які народжені поза шлюбом, які покинуті;
- на фоні ломки звичних соціальних цінностей сьогодні непомірно зростає гедонізм та індивідуалізм, особливо серед молодого покоління, що створює безпосередню загрозу інституту сім'ї, яка заснована на шлюбі;
- спостерігається укладання шлюбу за шлюбним договором. Можна припустити, що це явище буде набувати поширення у зв'язку зі зростанням соціальної диференціації суспільства;
- знижується шлюбний вік; ті хто бере шлюб, менш підготовлені до сімейного життя в моральному та матеріальному планах;
- скорочується дітонароджуваність;
- зростає нетривалість шлюбу і нестабільність соціального інституту сім'ї;
- держава формально затвердила цивільний шлюб, тим самим поставивши себе на дуже небезпечний шлях, який вже пройшли деякі європейські країни (яскравий приклад – Голландія).

Як наслідок – старіння населення, недостатня народжуваність, погіршення репродуктивного здоров'я, „фемінізація бідності“, домашнє насильство, правова незахищеність членів сім'ї.

Організація та впорядкування українського суспільства на демократичних засадах потребують нового змісту всієї системи соціальних норм, що регулюють сучасні суспільні відносини, а також удосконалення тих із них, що історично себе виправдали. А для цього варто звернутися до історичних відомостей про роль і місце чоловіка та жінки в українському суспільстві на різних етапах становлення і розвитку української держави.

Не можна недооцінювати елементів гендерної культури недалекого минулого в житті сучасної української сім'ї, зокрема часів тоталітарного режиму, яка відображається на сімейному укладі та характері харчової поведінки. Так, головним елементом традиційного культурного ідеалу гендерних стосунків радянських часів була ідея більш високого статусу чоловіків у сім'ї та суспільстві, як і ідея про основну відповідальність жінки (рівноправної з чоловіком працівниці) за дітей і за роль домогосподарки. Водночас із боку держави гарантувалися певні умови догляду за дітьми.

Отже, ідеал гендерних стосунків в сім'ї того часу можна класифікувати як досить суперечливе поєднання різних моделей.

В умовах повної трудової зайнятості жінки, зокрема міської, вплив наведеного гендерного укладу зумовлював такі зрушення у сфері організації харчування: 1) поступове "приміряння" чоловіками ролі організатора харчування в родині, що в основному виявлялося у набутті досвіду приготування нескладних страв; 2) визнання доцільності введення в сімейне меню страв швидкої кухні (напівфабрикати) і доречності відвідування закладів громадського харчування; 3) орієнтація у підготовці меню не лише на смакові уподобання голови сім'ї, а й інших його членів.

Думається, що сучасні прийоми організації харчування в українській сім'ї реалізуються на тлі низки моделей гендерних укладів. Вони мають яскраво традиційний характер. Важливим чинником дедалі відчутнішою традиціоналізації гендерного укладу в українській родині є значний відсоток безробітних серед українських жінок. Тож, з одного боку традиційний стиль харчування, який, попри соціально-економічні трансформації останнього століття, виявився достатньо збереженим, сприяє кращій адаптації українських родин в умовах існуючого рівня життя. Проте, з іншого боку, традиційний статево-віковий розподіл праці в організації харчування, яка є однією з пріоритетних сфер життєдіяльності сімей, не завжди підносить статус жінки на належний рівень. Він може навіть гальмувати розвиток структури сучасної української сім'ї, сприяти відродженню таких аспектів її укладу, які вже стали здобутками далекого минулого.

Перспективи розвитку країни залежать від того, наскільки вільно жінка може скористатися наданими їй правами та умовами в громадсько-політичному житті, царині освіти, науки і культури, наскільки рівноправною буде її кар'єра на ринку праці, наскільки буде враховано її голос у питаннях планування сім'ї, як забезпечуватиметься охорона її здоров'я та материнства.

Важливу роль у багатьох життєвотворчих процесах реалізації гендерної політики держав світу відіграє формування гендерної рівності жінок і чоловіків.

Запровадження політики гендерної рівності стає в Україні також однією з важливих передумов розбудови громадського суспільства. Невипадково на саміті тисячоліття ООН однією з цілей розвитку тисячоліття, утверджених і

Україною, було прийняття гендерної рівності та надання більших повноважень жінкам.

Гендерний підхід ґрунтується на ідеї про те, що важливими є не біологічні або фізичні відмінності між чоловіками і жінками, а те культурне і соціальне значення, яке суспільство надає цим відмінностям.

Слово “гендер” походить з англійського gender – рід, найчастіше граматичний рід. Це поняття було введене до наукового обігу психологом Робертом Столлером у 1968 р. Вивчаючи в Каліфорнійському університеті психологію, він зрозумів, що легше хірургічним шляхом змінити стать людини, аніж психічним – її гендерну ідентичність. Тому цей термін використовується в соціальних науках для відображення важливого соціокультурного аспекту статевої належності людини.

Становище чоловіка і жінки в соціумі залежить від прийняття в даному середовищі стереотипів поведінки, від традиційних для даного суспільства культурних, психологічних і соціальних стандартів.

У сфері суспільно-політичного життя України реальним стало зрушення в електоральній поведінці жінок: здебільшого їх не задовольняє попередня пасивна роль. Вони починають активно цікавитись політикою та економікою, зростає жіночий рух. Загострення економічної кризи спричинило зростання інтересу жінок до західних тенденцій, підвищується феміністична свідомість. Виникнення нового ставлення до жінки в суспільстві, зародження нової жіночої свідомості, поява жінок нового типу – усі ці ознаки суспільної емансипації не залишилися непоміченими в Україні. Тому актуальною проблемою сьогодення є проблема розвитку професійної кар’єри жінки-лідера.

Найчастіше першою інституцією формування професійної кар’єри жінки в суспільстві є материнська школа – сім’я. Адже серед усіх геніальних винаходів людства одне з провідних місць займає сім’я, родина. Сім’я – то святий вузол, яким пов’язуються люди в суспільстві, життєвий осередок, що приводить майбутню жінку на світ божий, плекає найвищу цінність людства – дітей.

Сім’я – найбільша вихователька підростаючих поколінь за всіх часів. Завдяки їй постала і розвинулась народна педагогіка як складова педагогічної науки, теорії і практики родинно-суспільного виховання. Роль сім’ї у вихованні,

становленні жінки-лідера надзвичайно велика. Адже “ родинне виховання” формує в неї риси характеру, відтворює і розвиває генетичний фонд особистості, є джерелом жіночості, самоутвердження, вихованості та шани і поваги до тих, хто дав життя. Коли в повній мірі діятиме українська родинна педагогіка в Україні, зміцніє і думка про створення концепції творення професійної кар’єри жінки в нашій державі.

Результати соціально-психологічних досліджень показують, що жінки не менш,

ніж чоловіки, зацікавлені в просуванні по службі та підвищенні свого освітнього

рівня, орієнтовані на престиж, заробітну платню, мають не менше почуття

відповідальності. Але відомим є й той факт, що жіночій кар’єрі об’єктивно заважає

природна, біологічна роль жінки, яка пов’язана з необхідністю поєднання професійних, подружніх та материнських функцій.

Серед соціально-психологічних чинників, що стимулюють кар’єру жінки, виділяють:

- 1) гендерний розподіл у професійній організації;
- 2) надмірно високу вмотивованість;
- 3) підвищену емоційність, загострене відчуття помилок та невдач;
- 4) страх успіху та невпевненість у собі, які стримують ризик і заважають творчо вирішувати ділові та управлінські завдання.

Професійна кар’єра жінки має свою специфіку і особливості, але це не означає, що кар’єра чоловіка більш вдала. Адже протягом усієї професійної діяльності жінки змушені долати труднощі, обумовлені гендерними стереотипними уявленнями. Технологія становлення жінок професіоналів набагато складніша, ніж чоловіків, незважаючи на те, що жінки мають усі необхідні для професійної кар’єри якості.

Жінки, порівняно з чоловіками, хворобливіше переживають помилки і

критичні зауваження, гостріше реагують на неповагу до себе вищого керівництва, менш схильні до ризику, більш пасивні.

Жінка-лідер часто демонстративно ігнорує і навіть протистоїть можливому співробітництву з чоловіками. Проте проблема найбільш повної реалізації власних здібностей у досягненні життєвих цілей може бути вирішеною лише спільними зусиллями з чоловіком.

Визначення гендерного паритету є вагомим чинником формування професійної кар'єри жінки в суспільстві і дає можливість відкривати не лише нові тенденції для аналізу гендерного підходу до проблеми утвердження жінки в соціумі, але й визначити цю проблему як принципово нову теорію, прийняття якої може означати зміну ціннісних орієнтацій та перегляд багатьох звичних уявлень та істин.

Демократичні суспільства повинні надавати чоловікам і жінкам однаковою мірою брати участь у всіх сферах життя. Тому останні 50-60 років діяльність міжнародної спільноти спрямована на привернення уваги до питання гендерної рівності. На рівні ООН прийнято Конвенцію про політичні права жінок (1952), Конвенцію про згоду на вступ до шлюбу, шлюбний вік і реєстрацію шлюбів (1962), Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979) тощо. На четвертій Всесвітній конференції із становища жінок у Пекіні 1995 року було прийнято Пекінську декларацію і Платформу дій. Гендерна рівність визнається міжнародною спільнотою як цінність, яку слід досягнути задля справедливості та суспільного розвитку.

Європейська спільнота також на рівні залучена до відповідного міжнародного процесу. Права людини, демократія та верховенство права заявлено як основні цінності для Європейського Союзу. Хоча ЄС досягнув позитивних результатів із захисту прав людини, робота в цьому напрямку продовжується.

Хоча велика політика залишається малодоступною для жінок сферою, боротьба за владний ресурс дедалі більше врізноманітнюється. Серед механізмів підвищення участі жінок у політиці, крім гендерних квот, варто виділити запровадження державної гендерної політики, посилення громадського і міжпартійного діалогу, просвітницькі кампанії, запровадження дружнього до сім'ї робочого середовища тощо. Два ключові механізми — дія зверху і дія знизу — повинні працювати спільно і злагоджено задля позитивного результату.

Жінки в середньому по світу посідають лише 24 % місць у національних парламентах[1]. Передусім суттєві відмінності в рівні залученості жінок до великої політики помітно на регіональному міжнародному рівні[2]. Лідер — це регіон Скандинавії (Швеція — 46 %, Норвегія — 41 %, Данія — 37 %), а також країни ЄС загалом (у середньому 30 %). Хоча і в ЄС є різниця, а перед ведуть такі успішні в сенсі представництва жінок країни, як Фінляндія (42 %), Франція (41 %), Іспанія (39 %), Бельгія (38 %), Нідерланди (36 %), Італія (36 %), які контрастують з Угорщиною (13 %) і Мальтою (12 %). Найгірша ситуація в кількох азійських (Таїланд — 5 %, Шрі-Ланка — 6 %) і арабських (Ємен — 0 %, Оман — 1 %, Кувейт — 3 %) державах.

Україна наразі посідає аж 146-те місце в рейтингу (розділяючи його з такими державами в Західній Африці, як Ліберія і Сьєрра-Леоне)[3]: у нас лише 12 % жінок у Верховній Раді. Росія трішки попереду — 128-ме місце із 16 % жінок у Державній Думі. Країни колишнього соцтабору не просунулися в лідери за кількістю жінок у парламентах. Трансформаційні процеси і боротьба за важливі економічні ресурси не сприяли істотному залученню жінок у велику політику. Виділяється хіба що Білорусь, у якої 35 % і 30-те місце у світовому рейтингу, але це країна, що їй притаманний радянський спадок радше видимості парламенту як владного органа.

Загалом у світі за кількістю жінок у парламенті лідирують такі країни, як Руанда (61 %), Куба (53 %), Болівія (53 %). У чому секрет цих країн із великим представництвом жінок? Що треба зробити, щоб змінити ситуацію із залученням жінок у велику політику на краще?

Державна політика підтримки жінок втілюється насамперед через гендерні квоти як тимчасові підтримувальні дії задля збільшення кількості жінок у політиці. Квоти вважаються так званим швидким шляхом зміни політики представництва жінок. Натомість традиційніший шлях — це повільний, поступальний, покроковий, який потребує багато років, щоб змінити ситуацію.

Більше як половина країн світу запровадили законодавчі і добровільні партійні квоти.

Швеція й інші скандинавські країни — приклад покрокового, тобто повільного шляху до рівності між чоловіками й жінками в політиці. Швеції знадобилося майже 60 років, щоб переступити межу у 20 %, і 70 років для

досягнення 30 %[6]. Такий довгий період входження жінок у політику на рівні ухвалення рішень пояснюється тим, що жінки не мають таких самих політичних ресурсів, як чоловіки. Тобто потрібен певний час, щоб підготувати жінок до входження в політику і звільнити суспільство від упереджень щодо цього.

У Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005) у статті 3 зазначено: «державна політика щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків спрямована на: утвердження гендерної рівності; недопущення дискримінації за ознакою статі; застосування позитивних дій; забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень; забезпечення рівних можливостей жінкам і чоловікам щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків...»[9]. У законі сказано також про те, що роботодавець зобов'язаний «забезпечувати жінкам і чоловікам можливість суміщати трудову діяльність із сімейними обов'язками» (стаття 17).

Гендерна рівність – це рівні права і можливості для жінок та чоловіків у суспільстві, рівні умови для реалізації прав людини, участі в національному, політичному, економічному, соціальному та культурному розвитку, отриманні рівних винагород за результатами праці.

В Україні, як і в цілому світі, існує дискримінація і чоловіків, і жінок. Рівність жінок і чоловіків має стати реальністю в новій демократичній Україні, яка планує ввійти до європейської спільноти. Необхідно визначати фактори, які перешкоджають жінкам досягти рівності в суспільстві, а також вживати заходи, спрямовані на протидію та унеможливлення гендерної дискримінації.